

Kulturális-közéleti havilap, harminckilencedik évfolyam

2013 augusztus Ról-ról

P. Szűcs Julianna: A hiányzó láncszem (A történelem terhe. Roskó Gábor retrospektív kiállítása. Kurátor: Hornyik Sándor. Debrecen, MODEM, 2013. április 28.–július 28.)

Élt egyszer a magyar festészetben egy Kokas Ignác, aki karizmatikus erejű tanár volt. Tanítványait – még a hetvenes években – rávette, hogy használják a színekben rejlő belső erőt, húzzák meg a széles sörtéjű ecsetet jó lendületesen, és vessék bele figuráikat abba az örvénybe, amelyet a képegész belső törvényei majd úgyis elrendeznek. Pedáns művészettörténelmi osztályozás szerint iskolájával elérte, hogy egy vastag piktorális hagyomány, a Gresham posztexpresszionista öröksége ne vesszen egészen kárba, s hogy a „festőiség” szakmai szempontjai akkor is érvényesüljenek, amikor a nagyvilágban már mindenki „absztrakt” vagy mindenki „posztmodern”, vagy mindenki „radikálisan eklektikus” volt. A „kokasizmussal” egyébként jól lehetett akkoriban érvényesülni, volt idő, amikor „odafönt”, a Múcsarnokban és „idelent”, a Képcsarnokban egyaránt ez a trend érvényesült.

Élt egyszer a magyar képzőművészetben egy Erdély Miklós, aki karizmatikus erejű tanár volt, noha alkalmi iskolái nemhogy a túrt, de inkább a tiltott zónába kerülve tengették napjaikat a puha diktatúra érdesebb felén. Tanítványait rávette, hogy ne alkalmazkodjanak a műfaji skatulyákhoz, hogy gondolkodjanak korlátok nélkül, sőt illetlenül, hogy használják a humort, a botrányt, a szabad ötletek tárát, játsszanak az idővel, a térrel, a műveltséggel, a vásárlóval, a hivattal, az intézménnyel, a közhellyel, az anyaggal s lehetőleg mindennel, ami miatt fölpuhulhat... Mi is? Akkor azt mondták, hogy a rendszer. Ma inkább azt mondanánk: amitől fölpuhulhat a társadalmi konvenciók áporodott halmaza. Az „erdélyizmusból” egyébként nem lehetett megélni, legjobb tanítványai szétszóródtak a világba, vagy kataton megszállottsággal követték a gurut annak halála után is.

Roskó Gábor olyan figura volt, aki egyszerre vette komolyan Kokas Ignác leckéit és Erdély Miklós művészetéről vallott erkölcsét. (Járt ő Raszler Károly grafikai osztályába is, de egy interjújának tanúsága szerint a sokszorosítás technikai fortélyai mélyebben nem érintették meg, mostanság legföljebb tanítja őket, kevésbé műveli.) Egyszerre engedelmeskedett tehát a festés szakmai szempontjainak, hogy érzékeny valór bravúrokkal kápráztassa el a kortárs művészet rabkosztján tengődő nézői szemet, valamint engedte védőháló nélkül táncolni aszociációit a halál és a röhögés cövekei között kifeszített kötélben, hogy elismeréssel nyugtázzuk: a produkció hőse, a mű, nem zuhant alá az értelmetlenség fenyegető szakadékába.

Illik ide egy szép példa. *Nézzük, mi újság a világban* (1989) című vásznán kékeszöld hegycsúcsok háttére előtt a tájkép tónusával komplementer egységet alkotó nagyarcú hős

korallszínű ingben keresi tekintetünket: vajon mit szólunk ahhoz, hogy jobbán egy kutyafejű, tábornoki kabátban sétáló nagyúr videokazettát szorongat a mancsában, míg balján egy háromlábú ördög a kisasztalra szerelt varázsgömbként működő teáskanna fedelét, egy kormánykereket forgat a veres padlóra terített tarka terítő fölött.

Akkor tesszük jól, ha ehhez nem szólunk semmit. Egy perzsa közmondás szerint a bölcs ember minden jelből ért, de a még nálánál is bölcsőbb nem kutatja a jelek okait. A rendszerváltás világában vagyunk, logikus, hogy az állatok emberruhát hordanak, hogy az edényben füst keveredik lángoló, sejtelmes lényekkel, és hogy bármi megtörténhetne a kutya és a sátán által közrefogott főszereplővel. Sem a mű címe, sem a mű ikonográfiája nem dekódolható, amolyan álrejtvény. A megfejtés a szépen festett vászon és a kalandosan nyomasztó elemek, a hagyományos látvány és a hagyománytalan szómágia, azaz a befogadható és a befogadhatatlan modulok tudatos összezsúrolásában rejlik. Az érthető, de nem elmondható, az elmondható, de nem érthető világ közös jelenlétében, a kiszámítottan gerjesztett feszültségben rejlik a titok maga. A festészet és a metafestészet együttes mozgósításában. Azaz Kokas és Erdély tanításának szintézisében.

Ez persze már múlt. És tény az is, hogy Roskó nem volt éppen egyedül. Végignézve nemzedékének alapkarakterét, elég gyorsan fölfedezhető a vele rokon lelkek sora. A harmadik köztársaság születésének hajnalán ilyenformán festett például Baksai József és Soós Tamás, Szotyory László és Szurcsik József, de mindenekeelőtt a sokszor emlegetett és vele párhuzamba állított közeli pályatárs, Révész László László. Tehát az akkor harmincas évei elején járók, akik a bársonyos forradalmak szellemében kibékíthetőnek tartották az apák kulturális tapasztalatait és a hirtelen rájuk szakadt globális civilizáció szabadságélményét. Nem volt generációs gap. Nem akkor volt a gap.

De történhetett később valami. A felszínen ugyan alig változott a művész képzőtechnikája, iróniája még el is mélyült talán (lásd az *Apád ideges* [2011] című festmény macskát dajkáló oroszánját és mélabúsan kávézgató muflonját), eszközhasználata inkább szélesedett, mint szűkült (lásd a *Figyelj barátom* [2012] című szív alakú lemezképet, amelyen két ördögfióka szopogat egy keresztet hordó valódi láncot), de a MODEM remekül megrendezett kiállításán pontosan megfigyelhető, hogy Roskó feje mostanában máson is jár. Igaz, a kurátornak, Hornyik Sándornak esze ágában nem volt fejlődésregényt prezentálni, a sorrend inkább hasonlított a nemzetközi pályázatoknál megkövetelt dramaturgiához, mint egy hajdanában elvárt szakmai önéletrajzhoz, azaz Debrecenben a nyitóterem foglalkozott a jelennel, a záró pedig az ifjúkori zsenyékkal, mégis pontosan kirajzolódott a kortársi dráma. (Ilyet persze csak töretlenül erős művésszel érdemes megcsinálni. A közelmúltban láttam szegény Kelemen Károly kiállítását az Ernst Múzeumban. Nagy szerencséje volt, hogy rendezője müzlivé aprította az életmű linearitását, mert különben kiderült volna, hogy a rendszerváltó esztendőök óta elmúlt húsz év üresjáratban telt.) Itt és most a fordított sorrend a művész dicsőségére vált, s ez leginkább az utóbbi évek minőségének, valamint az anyag-, a méret- és a műfajváltásnak köszönhető.

A terem tengelyében *Oszama bin Laden* (2001–2002) egy ülőkádban csücsül, kalapja lábas formájú, testhelyzete szigorúan frontális, a fej-törzs aránya éppen akkora, mint a sumer uralkodóé, a Louvre-ban több példánnyal szereplő Gudea pateszié. Kezében mi mást tarthatna, mint a média által sugallt attribútumot, egy eozinos zölden csillogó koponyát.

Mögötte hármass posztamens-csoport magasodik. Középen egy mérleg, ilyesmit használtak az ötvenes évek közértjeiben. Tőle balra szárnyas gnóm, tőle jobbra szintén egy szárnyas gnóm. A cím éppúgy nem simul a látványhoz, mint a korábbi művek esetében. Vagy mégis? *Descartes és Spinoza találkozása* (2005).

Nem messze tőlük újabb hármaskompozíció. Egy harcra edzett tömzsi kutya és egy félelmében menekülő, ugrásra kész nyúl között fényes, kettős fülű edény. Csak közelről látszik, hogy fordított emberfeje van: szeme akár az Agamemnon-maszké, szája mintha egy kambodzsai típusú Buddhára hasonlítana. Címe: *A hiányzó ész* (2013).

A leírásból kiderül: ezek a művek immár kiléptek kétdimenziós karámjaikból. Szobrok lettek, pontosabban olyan óriási, magastűzű kerámiaplasztikák, amelyek egy-egy kitüntetett ponton felöltik anyagukban rejlő ornátusukat, és gátlástalanul csillogó pompában kísértik meg a múltat.

Melyik múltat? A korábbi, sőt a kortársi Roskó-festmények az idővel cselesen bántak. Egyazon vásznon megjelent a szent koronás uralkodó öltönyös, díszsebkendős úriemberek gyűréjében (*István király zsidókat telepít a Csepel-szigetre*, 2002), Madonna és az Oroszlánkirály, Napóleon és a tücsök, valamint a nagy kandúr és a Szent Grál. Valamennyien jól illusztrálják a Hayden White-ra, a posztmodern történelem atyjára hivatkozó kurátori gondolatot, mely szerint „a modernitás egyre távolabb kerül a naivitástól, és egyre erősebbé válik benne az irónia, amely hajlamos tragikus, komikus vagy éppen tragikomikus szatíráként cselekményesíteni a történetet.” Igaz.

Az ezredforduló után született kerámiák létmódja azonban már leírhatatlan a léhán laza liberális eklektika elméletével. A művész megérzett valamit abból a formálódó új világból, ami már kevésbé játékos, alig vidám, és egyáltalán nem méltányolja a szabadon szárnyaló gondolatot. Ezzel szemben szigorú szimmetriára épített, mint a nagy folyamvölgyi kultúrák tekintélyt parancsoló templomai, és fölösen mért arany fényekkel dúított, mint a transzcendenciához menekülő szegény lakosság vakítására való pazar imahelyek. Ha már idéztem följebb egy perzsa közmondást, álljon itt egy másik is, illik ez a „mezopotám” formákhoz, az elnyomított közérzethez és a fundamentális erőhöz szoktatott magatartáshoz.

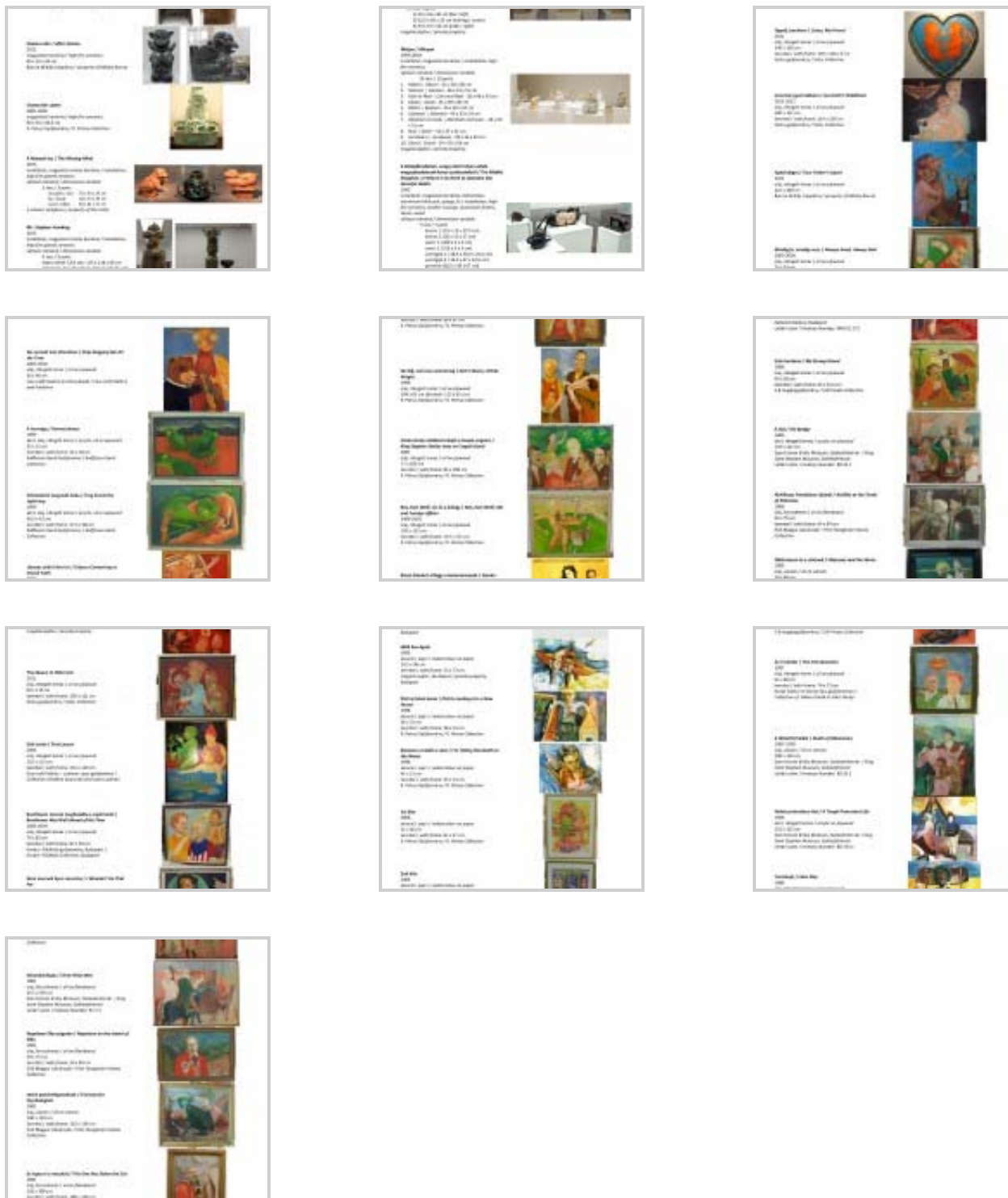
Aminek jönnie kell, megjön.

Aminek mennie kell, megy.

De a baj velünk marad.

Szépek, szikárok, szomorúak ezek a Roskó-munkák. Láthatóan nagy lelki árat fizetett értük azért, hogy levesse előző korszakainak derűben fogant formáit.

A történelem terhe. **Roskó Gábor** retrospektív kiállítása. Kurátor: **Hornyik Sándor**. Debrecen, MODEM, 2013. április 28.–július 28.

Tetszik

Legyél az első az ismerőseid közül, akinek ez tetszik.

Kapcsolódó írások:

1. **P. Szűcs Julianna: Szép, mint egy gép (Centrale Montemartini – Musei Capitolini. Az ipari műemlék rekonstrukcióját az ACEA végezte 1989-ben, a múzeum 1997-től látogatható. A kiállítás rendezője Francesco Stefanori. Továbbá: Caravaggio, Scuderie del Quirinale, február 20. – június 13., kurátor Claudio Strinati; De Chirico: La natura secondo, Palazzo delle Esposizioni április 9. – július 1., kurátor Achille Bonito Oliva; Edward Hopper, Fondazione Roma, február 16. – június 13., kurátor Carter E. Foster.)** Témát kerestem Rómában. Caravaggio a Scuderiében? Talán. Sikkes dolog írni...

2. **P. Szűcs Julianna: Gyémánt a kazalban (Újragondolt hagyomány. A Derkovits Gyula-képzőművészeti ösztöndíjasok beszámoló kiállítása, Ernst Múzeum, 2012. április 5–22.)** A táj rózsaszín ködbe vész. A távoli horizonton mintha a...
3. **P. Szűcs Julianna: Ketten a Morandi-törzsből (Várhelyi Tímea – Fischer Balázs kiállítása 2011. március 28-tól április 28-ig, Budapest, Aulich Art Galéria.)** Élt egyszer a 20. század derekán Olaszországban, ezen belül Bolognában...
4. **P. Szűcs Julianna: A G-pont (Mi a magyar? Múcsarnok, 2012. augusztus 2. – október 14. Kurátor Gulyás Gábor.)** Főlöszleges a múcsarnoki kiállitás szépezeti teljesítményét boncolni. Mióta keresztmetszetlátványokról írok,...
5. **Mélyi József: Az arc mint léggömb (Tükör által homályosan. Arcok tegnap és ma. Kiállitás az Ernst Múzeumban, 2013. április 7-ig. Kurátor Gulyás Gábor.)** Nincs is ennél természetesebb kiállitás. Az emberi arc mint téma,...

Cimkék: **P. Szűcs Julianna**